

«Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі

*пробачають всього, як за УЄФАдрид”... (Ф-24, 20.09.2018) ← УЄФА + Мадрид – ‘мадридський “Реал” як клуб, до якого прихильний УЄФА’. Також засвідчено випадки капіталізування лише першої літери другого компонента контамінованого новотвору, як-от: **КоноДзадза**, або *Навіщо нам валеріанка* (Ф-24, 29.09.2016) ← **Коноплянка + Дзадза** – ‘футболіст, що поєднує вміння Є. Коноплянки й С. Дзадзи’; пор. префіксально-суфіксальні утворення від прізвища колишнього тренера збірної України М. Фоменка: *відфоменити – відФоменити, зафоменити – заФоменити, профоменити – проФоменити* (ВФ-Ф, 02.07.2016).*

Отже, в українському футбольному дискурсі поширені капіталізовані утворення, у яких капіталізація виконує словотвірну функцію (неосемантична, семантико-ортографічна) або слугує додатковим графічним маркером (семантико-структурна).

Література

1. Ильясова С. В., Амири Л. П. Языковая игра в коммуникативном пространстве СМИ и рекламы. 5-е изд., стер. Москва : Флинта, 2015. 296 с.
2. Колоїз Ж. В. Неузуальне словотворення : монографія. Кривий Ріг, 2015. 156 с.
3. Нефляшева И. А. Графические средства современного окказионального словообразования: капитализация. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. 2009. № 10. С. 94–97.
4. Попова Т. В. Графодеривация в русском словообразовании конца XX – начале XXI вв. *Русский язык : исторические судьбы и современность : материалы III Международного конгресса исследователей русского языка*. Москва, 2007. С. 230–231.

Список скорочень першоджерел

ВФ-Ф – facebook.com/velikiyfootball; **Т-24** – 24tv.ua; **УАФ** – ua-football.com;
УФ – газета “Український футбол”; **Ф-24** – football24.ua.

Мандич Т.М.

аспірантка,
Херсонський державний університет

МЕТАФОРА У КОМЕНТУВАННІ БАСКЕТБОЛЬНИХ МАТЧІВ

Українська спортивна журналістика представлена різними жанрами, проте спортивний коментар є одним із найцікавіших із погляду лінгвістики. Спонтанне мовлення у форматі прямого ефіру, сповнене не лише фактажем, а й емоціями та суб’єктивними оцінками коментатора, потребує як письмової фіксації з аудіовізуального носія, так і подальшого лінгвістичного аналізу.

Як зазначає А.Гусев, “ЗМІ відіграють вагому роль у спортивному дискурсі, а саме: забезпечують спортивну комунікацію, надаючи можливість глядачам або читачам спостерігати, співпереживати і, нарешті, стати свідками спортивних подій” [2, 64]. Наведена думка підкреслює те, що реципієнт є не менш важливим учасником змагання, ніж спортсмен, оскільки будь-який спосіб подачі інформації спрямований на читача чи глядача. Спортивний коментар можна вважати якраз одним із інструментів емоційного впливу, змістового наповнення та оцінного стимулу.

«Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі

О. Бабенко і О. Шекера вважають, що “спорт є багатограним та складним феноменом та асоціюється в нашій свідомості з різними сферами нашого повсякдення в суспільстві: з політикою, професійною діяльністю, культурою, естетикою, культурою здоров’я, навіть рекламою” [1, 178]. Асоціації з великою кількістю царин пояснюють високу продуктивність творення та функціонування метафор у баскетбольному коментарі, адже наявні умови для перенесення ознак за подібністю.

Метою дослідження є лексико-стилістичний аналіз метафор, зафіксованих у коментарях баскетбольних матчів сезону 2019/2020 років, трансльованих на офіційному YouTube-каналі Федерації баскетболу України. Авторську редакцію в наведених прикладах збережено.

Найчастіше коментатор вживає у невластивому значенні дієслова на позначення найрізноманітніших проявів людської діяльності. Невдалі маневри спортсменів, як-то нереалізований кидок чи нерезультативний захист, репрезентовані лексемами **пробачити, провалитися, проспати**. Напр.: *Обидва не реалізовує штрафні кидки Грем і **пробачає** "Черкаські мавпи"* [4]; *Петерсон **проснав** трошки передачу на Тегерана* [5]; *А ось це Андерсону вже робити не треба було – **провалився** у захисті* [5]. Натомість активні атакувальні чи успішні тактичні дії представлено словами **зарядити, прочитати**. Напр.: *Пустозвонов **заряджає** 3 очки* [3]; *І там **прочитав** Близнюк цю передачу* [3].

Негативного відтінку набувають метафори, пов'язані із усвідомленими рухами або порушенням правил, що зумовлено прямим значенням використаних одиниць **красти, перевищувати повноваження**. Напр.: ***Вкрали** декілька секунд на атаку у харків'ян* [4]; *Так, Хілл **перевищив повноваження*** [3].

Комічний ефект може мати метафора на зразок **пити каву**, що в інтерпретації спортивного коментатора означатиме цілком вільні дії спортсмена, необтяженого боротьбою проти суперників чи іншими обставинами, які б ускладнювали гру. Напр.: *Він один в фарбі **пив каву*** [5].

Основу метафоричного мовлення у спортивному медіадискурсі, зокрема на прикладі баскетбольних коментарів, становлять мілітарні метафори. Подібність війни і спортивних змагань простежується у мотивованості на боротьбу, перемогу, принципове протистояння, застосування фізичної сили тощо. На лексичному рівні вербалізацію наведених асоціацій реалізують слова та словосполучення на позначення учасників змагання – **боєць, снайпер**: *Кольченко – **боєць**: він підіймається і грає далі* [4]; *Не забиває Олексій – найкращий **снайпер** миколаївців* [5]; на позначення кидків у кошик і їх реалізацію – **артилерія, постріл**: *Ну, у “Прометей” поки що дальня **артилерія** взагалі не йде* [5]; *Не сталося дальнього влучного **пострілу** у виконанні Козлова* [4]; на позначення процесу боротьби на баскетбольному паркеті – **битися, перемагати в дуелі**: *Миколаївці сьогодні **б'ються**, просто **б'ються*** [5]; *Тищенко знов **перемагає у дуелі** із м'ячем і підбираннями* [4].

Перетин зі сферою мистецтва простежуємо у метафорах **трилер, цирковий**. Подібні мовні одиниці наділені яскравим стилістичним забарвленням, адже кожне з цих слів у своїй сфері вже окреслює певний вид

«Citius, Altius, Fortius!»: феномен спорту в літературі та культурі

мистецтва, передаючи його специфіку. У першому випадку глядач асоціативно розуміє, що матч має напружений характер із постійною зміною результатів, а у другому – закладено складну, але видовищну траєкторію польоту м'яча у кошик. Напр.: *Справжній трилер в СК "Надія"* [5]; *Який кидок зараз цирковий заходить від Міллера* [5].

Також зафіксовано одиничні випадки вживання метафор із соціальними (**адреса, опіка, штатний**), релігійними (**Бог, Фортуна**) маркерами. Напр.: *Обидва (штрафні) – за адресою* [4]; *Бояркін розігнався, звільнився від опіки* [4]; *Пустозвонов – штатний снайпер* [4]; *Це вдача, це посмішка Фортуні від баскетбольного Бога до киян* [4].

У процесі метафоризації беруть участь і назви побутових предметів, устаткування, техніки, пристроїв тощо. У проаналізованих коментарях зафіксовано лексеми **вікно, гойдалки, шлюзи**, що додають епізоду образності у складі словосполучень чи самотійно. Напр.: *Ну що, закривайте вікно – це один еірбол. Сквозить!* [5]; *Ось такі баскетбольні гойдалки – "Черкаські мавпи" проти "Соколів"* [4]; *Відкрились шлюзи трьохочкового кидка* [5]. Як правило, наведені метафори призначені для опису кидків у кошик або зміни рахунку.

Пошук спільного у спорті та довкіллі складніший за добір антропоморфних чи соціоморфних донорських ознак, тому метафори такого типу є рідше вживаними. Тим не менше проілюструвати подібність природи і баскетбольної гри можна лексемами **розтавати, спекотно**. Напр.: *Було 10 очок переваги у "Черкаських мавп" – розтанули* [4]; *Знов спекотно на майданчику* [4]. Ці метафори концентруються переважно навколо процесу боротьби, репрезентуючи емоційний фон або стрімку зміну рахунку.

Отже, українськомовний коментар баскетбольних матчів є стилістично виразним текстом, що вміщує різнотипні за значенням метафори. Виокремлені тематичні групи свідчать про потенційну можливість сформувати метафоричні моделі і простежити в них кількісно-якісну диференціацію. Перспективи дослідження полягають у подальшому аналізі прямоефірного коментаторського мовлення з метою фіксації та мовної характеристики асоціативно вмотивованих метафоричних перенесень, що відбуваються у сучасному спортивному медіадискурсі.

Література

1. Бабенко О. В., Шекера О. О. Спортивний інтернет-дискурс як предмет лінгвістичного дослідження. *Молодий вчений*. 2017. №11 (51). С. 178-181.
2. Гусев А. Спортивний контент на українському телебаченні. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2015. № 1 (21). С.64-67.

Джерела ілюстративного матеріалу

4. Баскетбол. Трансляція матчу БК "Харківські Соколи" – БК "Київ-Баскет". URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vlwh6qvE74w> (дата звернення – 08.03.2020).
5. Баскетбол. Трансляція матчу БК "Харківські Соколи" – БК "Черкаські Мавпи". URL: https://www.youtube.com/watch?v=uJFpVz8_OEE (дата звернення – 06.03.2020).
6. Баскетбол. Трансляція матчу МБК "Миколаїв" – СК "Прометей". URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dsM4wJj7KG0> (дата звернення – 05.03.2020).